XXII
FESTIVAL INTERNACIONAL DE MÚSIQUES
DE TORROELLA DE MONTGRÍ
COSTA BRAVA

DEL 2 DE JULIOL AL 31 D'AGOST DE 2002

MEMBRE DE L'ASSOCIACIÓ EUROPEA DE FESTIVALS

Exposició:
Gaudí. Art i disseny

Del 18 de juny
al 24 de setembre
del 2002

Centre Cultural
Caixa Catalunya
Barcelona

El XXII Festival Internacional de Músiques de Torroella de Montgrí té la col·laboració i el patrocini de Fundació Caixa Catalunya

FUNDACIÓ CAIXA CATALUNYA

XXII

FESTIVAL INTERNACIONAL

DE MÚSIQUES

DE TORROELLA DE MONTGRÍ

C O S T A B R A V A

DEL 2 DE JULIOL AL 31 D'AGOST DE 2002

CONCERT

11

ALIM QASIMOV, LA MÀGIA DEL MUQÂM

Els crítics europeus més exigents, des de *Le Monde* fins al *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, s'han entregat, des de fa anys, al cant d'Alim Qasimov, una veu màgica. I és que, des del seu primer concert a París, Alim Qasimov no ha deixat de fascinar els públics més diversos. Era al Théatre de la Ville de París, el 16 de maig de 1992. Aquell va ser, com va escriure Anne Lombard, "un concert en el qual es va produir l'incommensurable . La veu va esdevenir mots; més encara: sofriments, passió, esperança. Sorgida d'allí on es formen els sentiments i creixen els afectes, va envair tota la sala". Bertrand Dicale, el crític de *Le Figaro*, per la seva part, no li va estalviar cap elogi quan va fer la crònica d'aquell concert memorable: "Canta amb una veu extensa, forta, aguda, d'una força emocional corprenedora. Passa d'una nota en *falsetto* a la veu de gorja, s'atreveix amb vocalitzacions sorprenents, però no pas per gust del virtuosisme, sinó sempre per expressar el detall del sentiment, el grau de joia o de nostàlgia que porta el *muqâm*".

No és estrany que Qasimov hagi estat qualificat com una de les més grans veus de la nostra època. L'any 1999 va rebre, amb només 42 anys, el prestigiós ICM-Unesco International Music Prize que havia premiat, abans d'ell, la trajectòria d'artistes de la dimensió de Yehudi Menuhin, Leonard Bernstein, Dimitri Shostakovich o Nusrat Fateh Ali Khan. Estem parlant d'una veu prodigiosa. D'una veu que ha saltat més enllà de les fronteres i dels estils fins a arribar a un nivell certament reservat a uns poquíssims privilegiats.

L'Azerbaidjan ha estat sempre una terra de cruïlla. Entre el Caucas i la meseta iraniana, lligada a les cultures asiàtiques i a la gran tradició dels perses, influïda enormement per totes les formes de la cultura turca, començant per la llengua. Malgrat aquesta mescla d'influències, a les quals caldria afegir les resistències llegendàries a l'imperialisme d'Alexandre i a la voracitat del califat de Bagdad, hom pot dir, gairebé, que la música de l'Azerbaidjan beu del pou de la persa, mentre que la seva llengua, l'àzeri, poua de la turca. Tanmateix, la cultura dels àzeris no és ni russa ni àrab, ni persa ni turca. És la cultura àzeri.

D'aquesta barreja en va sorgir una música extraordinària i fascinant, basada en una gran complexitat modal, forjada sens dubte a Grècia, estesa a Bizanci, elaborada pels àrabs, els perses i els turcs. A aquest art elaboradíssim, amb les seves teories, els seus tractats i els seus clàssics, lligat a la més alta poesia, els àzeris i els armenis junts van saber inocular l'art dels bards de l'Àsia central. De tots aquests elements i procedències, músiques cultes i populars, va néixer una tradició desconcertant per la seva simplicitat aparent, complexitat d'estructures i matisos i per la seva intensitat, profunditat i expressivitat. Una tradició que gira al voltant del *muqâm*.

El *muqâm*: aquest és el nom amb el qual els àzeris anomenen la seva música clàssica, una paraula que té el seu origen en l'equivalent àrab *maqam*, forma que designava, abans d'esdevenir un terme musical molt precís, el lloc de reunió en el qual hom comptava històries als califes i a d'altres personalitats, recitava poesies i feia música. Per a cada reunió, calia negociar un mode apropiat. Amb el temps, aquest mode segons el qual la música

devia ser interpretada va passar a ser el significat del *muqâm*: el seu sentit, però, té més a veure amb allò que, en la música occidental, hom coneix com a formes. La tradició reconeix dotze muqâm principals i deu secundaris, sense comptar-hi un gran nombre de *muqâm* menors.

El *muqâm*, precisament per la seva extraordinària complexitat, exigeix cantants excepcionals, ja que aquest estil desenvolupa llargues composicions que alternen colors i ritmes, parts escrites i passatges improvisats, modes extraordinàriament diversos i ornamentacions i variacions molt sovint improvisades, cant i interludis instrumentals. El *muqâm* exigeix més que un cantant: un mag. I no hi ha dubte que Alim Qasimov n'és dels més grans. Només intèrprets com ell permeten escoltar el *muqâm* com si hom assistís al teixit d'un immens tapís musical.

D'altra banda, Alim Qasimov, en un dels aspectes musicals més significatius del seu art, que l'ha convertit en un autèntic símbol de la cultura de l'Azerbaidjan, ha arribat a establir una vinculació gairebé natural entre el *muqâm*, que avui està popularitzat i profundament arrelat en tots els pobles del Càucas i de l'Àsia central, i la tradició ashiq, la música pròpiament rural dels bards. Entre aquestes dues fronteres, la del *muqâm* i la de l'*ashiq*, s'obre l'espai d'Alim Qasimov: dos móns que es multipliquen en molts altres mons, d'abast incommensurable.

Qasimov va néixer l'any 1957 a Shamakha, fill d'una família humil d'Azerbaidjan. Abans d'esdevenir músic, havia estat pastor i caçador, però ja de petit el seu pare va matar una de les seves cabres i li va fer el seu primer *daf*, el tambor més popular del Caucas al Turkmemistan, usat tradicionalment pels propis intèrprets de *muqâm* per acompanyar el seu cant. Amb vint-i-cinc anys, el gran premi de cant Jabbarr Qaryaghdi-oghlu el va consagrar com el millor cantant clàssic de la seva generació. Alim Qasimov s'inscrivia així en la línia de continuïtat dels prestigiosos cantants de primers de segle que havia estudiat, atentament, a través d'enregistraments tècnicament molt precaris, però que ell escoltava com si llegís les partitures dels grans clàssics. Ja aleshores Qasimov s'havia convertit en un dels més grans intèrprets del *muqâm* clàssic, la forma musical culta i refinada de la cultura àzerí.

El gran especialista francès en la música d'Àsia central, Jean During, va justificar la pertinença del qualificatiu "el més gran cantant actual" amb les següents paraules: "Aquest judici és defensable si hom té en compte un conjunt de factors com la ciència de la composició modal i de la improvisació, el virtuosisme de les vocalitzacions, l'elecció dels textos, la claredat de la seva enunciació i la seva adequació a la melodia, la varietat, l'espontaneïtat, la força d'impacte de la paleta expressiva i sobretot l'art de comunicar-se amb el públic i d'emocionar-lo, de portar-lo poc a poc a través dels sentiments més variats sense caure mai en l'afectació o el manierisme". Gràcies a Alim Qasimov, el *muqâm* ja és avui en el camí que abans havien recorregut el *raga* de l'Índia i el *qawwali* pakistanès de la mà de Ravi Shankar o Nusrat Fateh Ali Khan.

Xavier Antich

ALIM QASIMOV

La llengua àzeri forma part de la mateixa família que la llengua turca però, tot i així ,està molt influïda pel persa. Per a la gent de l'Azerbaidjan, el terme *mugham*, que serveix per a designar la seva tradició musical culta, té com origen el mot àrab *maqam*. Al principi, aquest terme designava el lloc de reunió protocolària on s'explicaven històries per l'entreteniment dels califes i altres dignataris àrabs i on, posteriorment, es passà a recitar proses rimades i a tocar músiques i a cantar.

Abans de començar aquestes reunions, es negociava la manera o "mode" en què serien interpretades les composicions musicals, el seu *maqam*, i aquest fet és el que explica el doble significat que té el terme, molt especialment a l'Àsia central. Els àzeris utilitzen al voltant de la dotzena de *mugham* o escales principals i unes deu de secundàries. Els *mugham*, per oposició a la tradició del *ashiq* (els trobadors), és una música culta, urbana i, malgrat que és molt popular entre el gran públic, és una música que es dirigeix a auditoris educats i coneixedors. Tal vegada fou aquest caràcter de classe burgés el que va fer que els *mugham* no fossin especialment apreciats per les autoritats soviètiques, que donaren prioritat a la música merament instrumental.

Poetes clàssics de l'Àsia central com Fuzûli, Nizami o Khaqani, sobre l'obra dels quals el cantant impovisa en els moments àlgids del cicle del *mugham*, passaren a gaudir de molt mala fama. El *mugham* és una peça musical complexa (similar a una suite occidental) amb diferents parts, com el *bardaht* (improvisació lliure del sonador de tar i del cantant), el *reng* (melodia instrumental prefixada) i el *tasnif* (cançó

popular que s'integra a l'obra).
Nascut el 1957 a la petita vila de Shamakha, a uns cent quilòmetres de Bakú, Alim Qasimov ha esdevingut l'intèrpret contemporani més magistral d'aquest gènere delicat i complex. El cantant bretó Eric Marchand considera que Qasimov és el millor cantant del món. Jean During, gran expert francès en música de l'Àsia central, tot i remarcar que una afirmació com aquesta té ben poc sentit ja que obliga a comparar criteris estètics específics sobre cultures musicals particulars i molt diferents, admeté que es tracta d'una opinió defensable "si hom té en compte una sèrie de factors com ara la maestria en la composició modal i la improvisació, el virtuosisme en la vocalització, la selecció de textos, la claredat de la seva enunciació i el seu perfecte ajust a la melodia, la varietat, espontaneïtat i impacte que amaguen la seva paleta expressiva i, per damunt de tot, l'art de comunicar amb el públic, d'emocionar-lo i de submergir-lo en els estats d'ànim més diversos sense caure mai en el manierisme o la vanitat". Alim Qasimov, senzillament un cantant excepcional, desmesurat.

Mingus Formentor

11

DIUMENGE 11 D'AGOST / 22.30 H / PLAÇA DE LA VILA

REPÚBLICA DE L'AZERBAIDJAN

Capital: Bakú
Superfície: 86.600 quilòmetres quadrats
Població: 7.669.000 habitants
Forma d'estat: república
Sistema de govern: presidencialista
Cap de l'estat: Heidar Aliev (des del 3/10/1993, reescollit l'11/10/1998)
Moneda: manat
Idiomes: turc (oficial), rus i armeni
Disputes territorials: l'Alt Karabaj, poblat en la seva majoria per armenis, reivindica la secessió per unir-se amb Armènia.

ALIM QASIMOV

Diaris prestigiosos d'arreu del món, entre ells *Le Monde* i el *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, han parlat a bastament de la «màgica veu» d'Alim Qasimov, que ha captivat el públic de l'Àsia central, els EUA, Europa (sobretot França), Japó i fins i tot Teheran. Si el cantant bretó Eric Marchand el considera el millor cantant del món, Jean During, especialista francès en música centreasiàtica, es mostra cautelós a l'hora d'assignar aquesta mena de qualificatius a un músic, atès que, segons les seves paraules, estan necessàriament basats en els criteris estètics propis de la cultura musical de què es tracti en cada cas.

Tot i amb això, During no amaga l'entusiasme que sent per aquest cantant fora de sèrie, i fins i tot admet que «en el cas de Qasimov potser podríem fer una excepció, especialment si tenim en compte factors tals com ara la mestria en la improvisació i la composició modal, el virtuosisme en la vocalització, l'acurada elecció de les lletres, la puresa de l'articulació i la seva cohesió amb la melodia, la varietat i l'espontaneïtat i, sobretot, la capacitat extrema d'implicar el públic, de commoure els oïdors i de captivar-los una vegada i una altra amb una amplíssima gamma d'estats d'ànim i de sentiments, sense semblar pretensiós o artificial en cap moment».

Les paraules de During fan referència a les qualitats tècniques i també emocionals d'un cantant que es concep a si mateix com un intèrpret del mugham, el complex gènere musical originari d'Azerbaidjan. El llenguatge àzeri està emparentat amb el turc, però alhora denota una forta influència del persa. El mot *mugham*, que els àzeris empren per descriure la seva música clàssica, prové del terme aràbic *maqam*, que originàriament feia referència al lloc de reunió «oficial» en el qual solien aplegar-se els califes i altres dignataris àrabs de l'edat mitjana per escoltar contes, prosa rimada i, en èpoques més tardanes, música. Per a cada una d'aquestes reunions calia negociar un mode adequat -o *maqam*- que era curosament seleccionat. Aquest fet explica el doble sentit que adquireix la paraula, sobretot a l'Àsia Central.

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Alim Qasimov no és, ni de bon tros, fill d'una família noble. Va néixer el 1957 en un poblet anomenat Shamakha, situat a 100 km de Bakú, la capital de la República d'Azerbaidjan. «Quan era petit, els meus pares van adonar-se que tenia talent per a la música» explica Qasimov, «però eren pobres i no disposaven dels mitjans necessaris per comprar-me un instrument. El meu pare, doncs, va matar una de les seves cabres i em va fer un tambor». A l'edat d'11 anys, Qasimov es va construir un llaüt amb un plat d'alumini, un grapat de claus i uns quants cables elèctrics. Poc després, va començar a acompanyar un parent que tocava l'acordió als *toi* o casaments locals. «Tothom lloava la meva veu. Al principi no m'ho creia, però un bon dia em van persuadir perquè em presentés als exàmens d'ingrés de la Musiki Mektebi, una escola de mugham de Bakú».

Qasimov va superar les proves, i va estudiar el repertori mugham d'Azerbaidjan amb professors de l'anomenada de Zülfü Adigüzelov, Hadji Baba Hüsejinov, Agha Khan Abdulayev, Seyit Shushinsky i Han Shushinsky, a més d'aprofundir en les tècniques de cant i en l'art de la improvisació. A 25 anys va guanyar el concurs de cant de Djabbar-Qar-jaghdioghlu i fou aclamat com el millor cantant de la seva generació. Però Qasimov, que encara no estava satisfet amb el que havia après, va continuar cercant noves direccions en la interpretació del repertori *mugham*. «Hi ha qui diu que això destrueix la música, però és que no parlem pas d'un moble que un hom col·loca en qualsevol lloc» puntualitza Qasimov. «El món en el qual vivim ens exigeix aquest tipus de plantejament, perquè també es troba en permanent canvi. He estudiat aquesta música durant molt de temps, i sé com apreciar-la».

ALIM QASIMOV & ENSEMBLE

Alim Qasimov, *veu i daf*

Rauf Rza Islamov, *kamancha*

Malik Mansurov, *tar*

Natik Shirinov, *nagara*

PROGRAMA

Repertori muqâm

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Ho organitza

SECRETARIA:
Apartat de Correus núm. 70
E-17257 Torroella de Montgrí
Tel. 00 34 972 76 06 05
Fax. 00 34 972 76 06 48
e-mail: jjmmtdm@ddgi.es
www.ddgi.es/tdm/fimtdm

Amb el suport de

EL PAIS

La col·laboració

PARRÒQUIA DE SANT GENÍS

CATALUNYA MÚSICA

Germans Radresa sa

El patrocini

gasNatural sdg

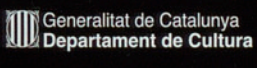

Amb la col·laboració i el patrocini

FUNDACIÓ CAIXA CATALUNYA

902 10 12 12 TEL·ENTRADA
CAIXA CATALUNYA